

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Hon är dem alla

Fokin, Rebecka

Published in:
Barnlitteraert Forskningstidsskrift / Nordic Journal of ChildLit Aesthetics

DOI:
[10.18261/issn.2000-7493-2020-01-08](https://doi.org/10.18261/issn.2000-7493-2020-01-08)

Publicerad: 01/01/2020

Document Version
Förlagets PDF, även kallad Registrerad version

Document License
CC BY-NC

[Link to publication](#)

Please cite the original version:
Fokin, R. (2020). Hon är dem alla: Ekofeministiskt flickskap i Siri Pettersens fantasytrilogi Ravneringene. *Barnlitteraert Forskningstidsskrift / Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*, 11. <https://doi.org/10.18261/issn.2000-7493-2020-01-08>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hon är dem alla. Ekofeministiskt flickskap i Siri Pettersens fantasytrilogi *Ravneringene*

She is them all. Ecofeminist visions in Siri Pettersen's fantasy trilogy *The Raven Rings*

Rebecka Fokin

Doktorand, Åbo Akademi, Finland

Rebecka.Fokin@abo.fi

Abstract

Artikeln undersöker flickprotagonisten i Siri Pettersens prisbelönta ungdomstrilogi *Ravneringene* som består av romanerna *Odinsbarn* (2013), *Råta* (2014) och *Evna* (2015). Protagonisten Hirkas identitetskonstruktion och naturen analyseras ur ett ekofeministiskt perspektiv, utifrån det liminala utrymmet mellan mänskligt/icke-mänskligt och flicka/kvinna. En ekohybrid förening mellan flickan och naturen samt hennes tillhörighet och utanförskap i tre världar utgör den överskridande potential som innebär att hon skildras som främmande och monstruös. Artiklen visar hur nordisk fantasy stöder sig på ekologiska och feministiska diskurser.

Nyckelord

ekofeminism, ekohybrid, liminalitet, dystopisk fantasy, nordisk fantasy, Siri Pettersen

Abstract

In this article the girl protagonist in Norwegian Siri Pettersen's prize-winning YA dystopian fantasy trilogy *The Raven Rings - Odin's Child* (2013), *The Rot* (2014) and *The Might* (2015) – is discussed from an ecofeminist perspective. The identity of the girl, Hirka, depicted within a specific relation to the natural world, where the boundaries between human and non-human are rendered flexible. An ecological hybridity as well as Hirka's equal belonging/alienation to three worlds, describes her as monstrous and outlandish. Drawing on ecofeminist criticism, this article highlights how contemporary Nordic fantasy, via the example of Pettersen's trilogy, draws upon ecological as well as feminist discourses.

Keywords

ekofeminism, hybridity, dystopian fantasy, liminality, embodiment, Nordic fantasy, Siri Pettersen

”De sier du tilhører alle. Odinsbarn. Menskr. Umpiri.” (Pettersen, 2015, s. 218–219). Ett tillstånd av emellan-varande¹ präglar norska Siri Pettersens fantasytrilogi *Ravneringene* – *Korpringarna* – där flickprotagonisten Hirka förkroppsligar såväl tonåringens tröskeltillvaro som en sammansmältning mellan människa och natur. Hirka företräder

en ekofeministiskt infärgad multinationalitet där gränsen för vad som är mänskligt omförhandlas. Detta omförhandlande av förhållandet mellan flicka, icke-mänskligt och natur föranleder en ekofeministisk läsning av *Ravneringene*, som består av *Odinsbarn* (2013), *Råta* (2014) och *Evna* (2015; härefter I, II och III).

Naturen som arena för flickors växande är ingen ny tanke.²

Det är ändå påtagligt att 2000-talet fört med sig en våg av dystopiska skildringar där natur och miljö intar en framträdande plats jämsides med protagonisten. Hirkas närhet till naturen och dess kraft präglar berättelsen och kulminerar i en förening dem emellan. En feministiskt ekokritisk läsning blottlägger hur flickans symbios med naturen potentiellt både befäster och utmanar stereotypa föreställningar om kvinnans påstått djupare förståelse för naturen. I artikeln tillämpar jag Greta Gaards definition av ekofeminism, som kombinerar feminism med miljöpolitik:

Ecofeminism is a perspective that sees social and environmental problems as fundamentally interconnected. Beginning with a recognition that the position and treatment of women, animals, and nature are not separable, ecofeminists make connections among not just sexism, speciesism, and the oppression of nature but also other forms of social injustice (2009, s. 323).

Gaard utgår från en ekopedagogisk läsning, som liksom en ekofeministisk läsning undersöker förtryckande strukturer och innebär en intersektionell analys av såväl miljöfrågor som av genus, ras, klass, funktionsnedsättning och ålder. För att granska flickans relation till naturen utgår jag bland annat från Alice Currys diskussion om ekologisk problematik i ungdomslitteratur (2010, 2013). Curry innesluter barnet som en tredje kategori i en ekofeministisk analys jämsides med kvinnan och naturen (2013, 6). Hon kombinerar en omsorgsetik med anspråket att exploateringen av icke-mänsklig natur är sammanlänkad med den av kvinnor och barn inom dystopisk ungdomslitteratur. Min analys av *Ravneringene* fokuserar flickskap i nordisk, dystopisk fantasy, vilka är områden Curry inte berör. Det jag granskar är gränstrycket mellan mänskligt och icke-mänskligt, en av ekofeminismens grundtan-

kar (Gaard, 2009; Curry, 2013). Även den fiktiva flickan definieras utifrån liminalitet (Frih & Söderberg, 2011, s.9). Men min fråga är hur trilogin formulerar flickans relation till det icke-mänskliga och hybriditet dem emellan, och därmed har potential att vara nyskapande. Under de senaste decennierna dominerar bemäktigade flickor fantasyberättelsen. Men frågan är om inte berättelser om flickor som räddar världen trots allt begränsar hur flickan gestaltas. Detta eftersom den heroiska resan, traditionellt den narrativa röda tråden i fantasy, är starkt maskulint kodad och därmed upprätthåller konventionella patriarkala värderingar (Hourihan, 1997 s. 46). Min fråga är i förlängningen av detta om fantasyromaner där ett ekofeministiskt anslag är påtagligt förmår undgå detta dilemma? Fantasyberättelsens konventionella form innebär en risk att ett mer komplext flickskap kompromissas och det jag vill undersöka är om ekofeministiska drag kan råda bot på detta.

Att den postmillenniala nordiska fantasyromanen präglas av en ekokritisk flickskildring och ett laborerande med genre,³ där en traditionell form ger vika för en mer eklektisk, är kungstanken i mitt pågående avhandlingsprojekt. Till det eklektiska draget i *Ravneringene* hör enligt min mening att romanerna kan läsas utifrån dystopiska stilarter. I Pettersens dystopiska ungdomsfantasy pendlar den kvinnliga karaktären mellan personlig utveckling och socialt uppvaknande vilket medför att maktstrukturer avslöjas och naturen som kraftkälla framträder. Pettersen är inte ensam om detta paradigmskifte, tvärtom flankeras hon av nordiska författare som Maria Turtschaninoff, Karin Erlandsson och Lene Kaaberbøl, men jag har här valt ut Pettersen som ett exempel på denna tendens i nordisk ekofeministisk eklektisk fantasy. Till de ekofeministiska drag jag har valt att belysa hör hur relationen mellan det mänskliga och icke-mänskliga formuleras i romanerna, flickans sammansmältning med djuret, kollektiv subjektivitet i form av ekohybriditet samt

en omvårdnadsetik som riktar sig både till mänskligt och icke-mänskligt.

Naturflickan. Ett ekofeministiskt perspektiv

Pettersens trilogi har inte tidigare analyserats ur ett ekokritiskt perspektiv. Överlag finns det få ekokritiska studier av nordisk barn- och ungdomslitteratur (Goga & Guanio-Uluru, 2019). *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures* är det första större nordiska bidraget inom det ekokritiska forskningsfältet. Med fokus på bilderboken, ställer antologin frågan om naturen, i synnerhet den nordiska, representeras inom barn- och ungdomslitteratur. Kelly Hübber (2013) undersöker ett nordiskt material i realistisk fiktion medan Åsa Nilsson Skåve (2015) analyserar dystopisk fantasy, men saknar ett feministiskt perspektiv. Däremot finns en del ekofeministiska studier av anglosaxisk barnlitteratur som bidrar med ett ekopedagogiskt perspektiv (Gaard, 2009) eller analyserar dystopier (Curry, 2010, 2013).

Ekofeministisk barnlitteraturforskning följer upp frågeställningar inom ekokritiken, som hur det mänskliga subjektet passar in i en ekologisk kontext. Det ekokritiska perspektivet innebär en kritik av konventionella dikotomier, vilka ”konstruerar naturen (det som är av sig självt) och kulturen (det som är skapat av människan) som från varandra skilda sfärer” (Schultz, 2007, s. x-xi). Den ekofeminism som Curry förespråkar är materialistisk och fokuserad på ett upplösande av binariteten natur/kultur (2013, s. 160 ff). Clare Bradford et al., menar även de att ifrågasättandet av denna binaritet har som syfte att avveckla även andra binariteter som manligt/kvinnligt, barn/vuxen, intellekt/kropp och logik/känslor och att skapa ett miljömedvetet samhälle där bortprioriterade värderingar som vänskap och omsorg ges möjlighet att forma det mänskliga subjektet (2008, s. 85). Bradford et al. argumenterar trots detta för att ekologiskt medveten barnlitteratur inte kan underordnas kategorin

ekokritik på grund av den balansgång mellan ekologiska ideal och individuell subjektutveckling som intimt hör samman med kategorin (2008, s. 9), vilket jag frångår. I det flickskap jag undersöker ingår i kontrast till Bradfords synsätt ekokritiska element i den ekofeministiska hybriden som överskrider ett snävare miljömedvetet perspektiv. Jag stöder mig här på Curry som understryker att ekokritiska drag framträder genom liminalitet (Curry, 2013, s. 160). Curry föreslår en hybrid som kan anses såsom både ”deep ecology’s notion of identification between humans and the natural world and ecofeminism’s call for plurality of voice and ethical actant” (164). Samtidigt gör Curry en skarp åtskillnad mellan djupekologin, som avser ett biocentriskt tänkande, och ekofeminism (162), där hon förkastar djupekologin, vilken tenderar att bli onödigt binär och ensidig. Val Plumwood menar att barriären mellan djupekologi och social ekologi främst är politisk, inte teoretisk, och att en debatt dem emellan visserligen är viktig men onödigt splittrande (1992, 225). En vidare diskussion om relationen mellan dessa poler hade eventuellt fokuserat mer på vad som är nytt och originellt med Currys analys av den ekologiska hybriden.

Fantasy möjliggör att skildra en relation där natur och mänsklig identitet smälter samman i hybridens form. Natur och mänskligt subjekt blir följaktligen sammanflätade på ett sätt som skiljer sig från den konventionella dikotomin. En dylik hybrid fusion mellan det mänskliga och icke-mänskliga är enligt Curry viktig för förståelsen av hur den ungas identitet formas inom en ekologisk diskurs (2013, s. 17). Den unga kan som hybrid varelse därmed ses som en trop för blivande och för den förändring som präglar uppväxtprocessen. I en ekofeministisk läsning innefattar den hybrida formen en ständig dialog mellan subjekt och natur, vilket befästs i kroppen. Tonvikten på kroppen innebär dessutom en kritik av hur tidigare feminismer behandlat materialitet och vänder sig mot postmoderna upp-

fattningar om kultur, språk och diskurs som överordnade det materiella (se bl.a. Butler, 1990, 1993). Curry har kritiserats för att hon sammanför kvinnan med naturen och det "djuriska", vilket enligt Nilsson Skåve "tenderar att bli stereotyp och problematiskt" (2015, s. 9). Jag håller inte med Nilsson Skåve i denna kritik eftersom Curry utgår från en jordens poetik då hon visar hur kroppen är inbäddad i naturen och blir en metonym för jorden. Curry tillstår emellertid en balansgång mellan essentialism och förnyande omsorgsetik: "A maternal propensity towards love, care and trust is couched in a discourse of biological essentialism rather than agential choice" (2013, s. 84-85). Förkroppsligande utgår från att det mänskliga subjektet är grundat i en fysisk existens: "[T]he concept is concerned with how subjectivity and identity emerge not from disembodied consciousness, but from the experience of acting through – and on – the physical, visceral and mortal vehicle of the body" (Bakker & Bridge, 2006, s. 15). Det är denna aspekt av Currys ekofeministiska teoribygge jag här vill prova mot ett nordiskt fantasymaterial för att se om det motsvarar hennes uppfattningar eller om de skiljer sig åt. Trots att Currys material till stor del består av kvinnliga protagonister, antar hon inte uttryckligen ett flickperspektiv. Den ungas identitetskonstruktion och naturens välmående är följaktligen tätt sammanvävda, genom kroppen, vilket utgör utgångspunkt för min analys där jag vill visa hur flickskap i fantasy uttryckligen gestaltas i denna skärningspunkt och att detta innebär en förnyelse av fantasyn.

Hon är rötan. Flickskap i periferin

Petersens ekofeministiska trilogi inleds med att flickan, det icke-mänskliga och djuriska sammankopplas. Hirkas främmande kropp sammankopplas med (o)djuret och får henne att välja ett liv i periferin, i den "blinda fläck" som Curry benämner den.

Ravneringene inleds i sekundärvärlden Ymslandet, som skiljer sig mest uppenbart

från vår genom att invånarna har svans och kan känna och utnyttja jordens kraft (Kraften/Evna). Med Farah Mendlesohns termer har trilogin drag av såväl portal-, nedsänkings- som intrångsfantasy, vilket skapar tvekan kring vilken värld som kan benämnas primär (2008). Jag väljer att betrakta den värld Hirka är född i, och som representerar vår verklighet, som primär och de övriga som sekundära.

En man, Thorrald, hittar ett övergivet, svanslöst spädbarn från en annan värld, och avsaknaden av denna viktiga kroppsdel får honom att uppfatta flickan som ett missfoster. Trots rädslan för det främmande räddar han henne och ger henne namnet Hirka. För att dölja hennes svanslöshet, ett tecken på att hon är rötan, skär han henne vid ryggslutet och tillfogar henne ett ärr som liknar ett vargbett. Tillsammans håller de sig undan folksamlingar och nyfikna blickar, levebröd får de av naturen. Hirka är medveten om att de inte utgör "vanligt" folk: "Var det rart de hadde levd på veien? Var det rart de aldri hadde omgang med folk, annet enn å hjelpe dem når de ble sjuke? [...] Hun var ikke som hun skulle være" (I, s. 23) Tillsammans lever de i utkanten av civilisationen, vilket korrelerar med tanken om naturens position som blind fläck som Curry för fram:

I shall term the outside space to which nature and native peoples are relegated a "blind space" since it exists outside of culturally imposed reference frames. Blind space is here used to denote a space both out of sight and out of mind: a space to which the cultural majority either wittingly, or unwittingly, turns a blind eye. (2010, s. 20)

Där Curry beskriver den blinda fläcken som en plats dit någon förpassas, använder Petersens protagonist den medvetet som skyddande hägn. Femton år gammal blir Hirka ändå tvungen att lämna periferin och ute bland folk blir avsaknaden av svans och oförmågan att känna jordens kraft, att "famna", påtaglig (I, s. 23). Hon växer upp i en värld

där alla utom hon har magiska krafter. Efterhand avslöjas hennes ursprung som odinsbarn, ett svanslöst odjur från en främmande värld för henne: ”*Råta... Odinsbarn. Menskr. De som fikk folk til å råtne*” (I, s. 45). Som odinsbarn upplevs Hirka som främmande och farlig. Rädslan för att sprida rötan vidare får henne att i slutet av *Odinsbarn* ta sig över till primärvärlden, människornas värld, där hon har sitt ursprung. I *Odinsbarn* tar sig relationen mellan det mänskliga och icke-mänskliga följaktligen uttryck som monstrositet, där flickan skildras som ett ruttande odjur som är tvungen att hålla sig i periferin och till och med bege sig till en annan värld.

Urbanitet som förruttelse och flickans främmandegörande blick

I *Råta* skildras en ruttade primärvärld, vilken synliggörs genom flickans blick. Den ekofeministiska relationen mellan flicka och natur visar sig genom ett omsorgetiskt ställningstagande för det icke-mänskliga – för såväl naturen som för folk som härstammar från andra världar.

I *Råta* kontrasteras sekundärvärlden Ymslandets naturskönhet och folkets nära förbindelse med jordens kraft mot en ruttande primärvärld. Trots att texten i övrigt förhåller sig ambivalent gentemot kultur och civilisation illustreras den dystopiska atmosfären i del två av trilogin genom dikotomin natur-liv och urbanisering-förruttelse. Här beskrivs ett samhälle som liknar vårt genom Hirkas främmandegörande ögon. Hennes flickblick fångar förfallet, som redan är ett faktum och människornas värld framstår som döende: ”Hirka visste det var sant. Hun hadde visst det allerede da hun satte føttene på bakken i menneskenes verden. Vannet var vemmelig. Jorda vissen. Ingenting luktet som det skulle. Hun hadde kommet til et døende sted” (II, s. 131). Jordan framställs som industriell, förorenad, sjuk och döende – en postapokalyptisk plats. Scenariot är miljökatastrofens, men människorna skildras som ovetande. Inom ekofeminismen uppfattas

jorden, liksom den unga, som en kroppslig enhet underkastad förtryck (Curry, 2013, s. 43), vilket också primärvärldens förfall och Hirkas maktlöshet ger uttryck för. Trots att Hirka hör hemma i den här världen, känner hon sig rotlös och främmande. Platsen ruttar, men i samhället finns även ruttande människor, Vardar – de glömda. Upphovet till dessa ”blodslavar” är Hirkas far Graal, som kan binda folk till sig likt ”en pest” (II, s. 110). Övergiven – glömd – och utan tillgång till Graals blod ruttar kroppen och intar ett zombielikt tillstånd. Graal har härskat över ett stolt vampyrliknande folk, Umpiri, som härstammar från ytterligare en sekundärvärld. Som dotter till Graal är Hirka halvt Umpiri/Dreyri, men saknar detta folkslags rovdjursliknande attribut: huggtänder, klor och övermänskliga krafter. Hon har istället blod som helar, en gåva som även kan nyttjas: ”Det måtte være det frykteligste ordet hun hadde hørt. Blodpose. Hun var en blodpose. Nytt blod, til gammel ondskap” (II, s. 271). Pettersens trilogi tar avstamp i apokalyptiska berättelser och bibliska myter men ger dem ny innebörd:

Hun brettet opp genserermet. Trakk kniven, og skar en rift i underarmen. Blodet begynte å piple ned mot håndleddet. [...] Tiggeren gikk til siden, og ga plass til en kvinne hun aldri hadde sett. Svarthåret. Engstelig. Hun løftet Hirkas arm mot munnen. Drakk av det som endelig skulle gi henne døden tilbake. Drakk, og ga plassen til nestemann. [...] Blodet suste i ørene hennes. Våte, hvite ansikter kom og gikk. Drakk av henne som om hun var et hellig beger. (II, s. 467, 469, 470)

Här framkommer en ekofeministisk omsorgsetik där Hirka skildras som både offer och frälsare. Nilsson Skåve menar att bibliska referenser kan bära fram budskap om ”andlig öppenhet och livsnärhet” (2015, s. 11). Men istället för evigt liv, ger Hirka döden och ett slut på lidandet till Vardarna. Pettersson inkluderar även rikligt med nordisk myto-

logi vilket utmanar de bibliska referensramarna.

Att jag betecknar Petersens trilogi som ekofeministisk har att göra med hur relationen mellan individ och natur, och inte minst individens ansvar gentemot naturen löper genom trilogin. Hirka för en kamp för allas rättigheter, med sitt eget liv som insats, men främst kämpar hon för naturkraftens skull: ”Jeg *har* ikke noe folk, Kolail! Jeg snakker for ravnene, for trærne, for vannet vi drikker og jorda vi dyrker. Jeg er ikke på noen annen side enn Evna” (III, s. 304). Kraften, Evna, skildras som synonym med jorden och naturen. Hirka vill finna sanningen i världar fyllda av korruption och lögn. Trots att hon drivs av egna motiv som rättfärdighet och kärlek utgör hennes berättelse en kamp där hennes flickblivande formas utifrån en dystopisk verklighet och ekofeministisk omsorgsetik.

Till de ekofeministiska drag jag identifierar hör sättet på vilket Hirkas maktlöshet manifesteras i kroppens brister genom merparten av trilogin. Hon skildras nämligen som kroppsligt vanställd, svag och utan magiska krafter. Detta i jämförelse med invånarna i Ym och Umpiri. Hennes kroppsliga defekter befästs i jordens förkastelse av henne: ”Jeg ble født på feil sted. Jeg er jordblind. Jeg kommer alltid til å være det. Jorda vil ikke ha meg” (III, s. 269–270). Hirkas fysiska svaghet kan kopplas till de olika världarnas mående. Både jorden och Umpiri, de världar Hirka härstammar från, är sjuka på grund av att de saknar tillgång till Kraften, en avsaknad som avspeglar sig i Hirkas kropp. Curry pekar på en långtgående ekofeministisk koppling mellan identitet och landskap: ”[T]he visibly decaying landscape must [...] impact upon the identity formation of its inhabitants” (Curry, 2013, s. 46–47). Hos Petersen är den ruttnande och förfallande världen i *Råta* en aspekt av Hirkas komplexa karaktär och identitetsutveckling, liksom Hirkas svaga kropp reflekterar jordens och Umpiris avsaknad av livskraft. I trilogins andra del indikerar en ekofeministisk läs-

ning att jordens lidande och flickans svaghet är sammanlänkade. Såväl flickan som jorden skildras som en enhet som är underkastad ett förtryck, som visar sig som kroppsligt förfall eller en döende värld.

Likväl var hon djuret. Monstruositet, utanförskap och övergrepp

En ekofeministisk läsning noterar en kroppslighet, där gränsen mellan människa och djur grumlas i en grotesk sammansmältning: ”Ansiktet hans var blottet i fryktinngytende detalj. Det røde gapet. Halvt munn, halvt nebb. Øynene stirret fra feil sted, som om de hadde smeltet og forskjøvet seg. Løs hud dinglet under haka. Likevel var det hun som var dyret” (III, s. 343). Hirka framställs som monstruös även hos Umpiri. Det är vanligt att en objektivering av kvinnor och djur länkas samman (Curry, 2013, s. 52; Gaard, 2010, s. 645). Objektiveringen och utnyttjandet av Hirka blir särskilt tydlig i Umpiris värld. Naken och med förbundna ögon granskas hennes kropp av hårda händer: ”Hender vandret over ryggen hennes. Over arret far hadde lagd da hun var et barn. Hirkka rykket til. Selv brystene hennes hadde de tatt på, men arret kjentes mer privat. Mer sårt. Hun knyttet nevene” (III, s. 142).⁴

Övergreppet intensifieras av Hirkas blindhet och nakenhet, men även när hon som här stumt utstår förnedring finns potential för den komplexa flickgestalten som ”talar tillbaka även när hon är tyst” (Österlund et al., 2013, s. 23). För att Hirka ska accepteras som folkets ledare förkläs hon, eller snarare avkläs: ”Alt hun hadde på seg var lærreimer og seler som klemte over brystet. Og et kort skjørt, festet med metallringer i sidene, som en grime. Det var det hun var. En hest. Et nyttedyr” (III, s. 161–162). Hirka kläs till krigare vars (brist på) klädsel signalerar överlägsenhet och fertilitet i Umpiris värld. Naken och med grimma länkas djuret samman med flickan.

Till en början upplever Hirka Umpiri som rovdjur, men efterhand nyanseras bilden av

Umpiri. Parallellt med föreställningen om den monstrosa vampyren framträder bilden av ett vanligt folk som utför vardagssysslor. En idé om att alla är lika mycket monster, lika mycket människa framträder: "[Hirka] så på monsteret foran seg. Men Skerri var langt fra det eneste. Hirka var selv et monster. Hadde alltid vært det" (III, s. 270). Det mänskliga och icke-mänskliga länkas samman då gränsen mellan människa och djur blir suddig.

"Vi är korp". Kollektiv, flickskap och ecotopia

Ett drag inom den ekofeministiska teoribildningen som jag valt att granska närmare är kollektivet och begreppet ecotopia, vilket innebär ett samhälle som bygger på en fusion mellan natur och kultur. En trend i ungdomslitteraturen är kollektivets återkomst (SBI, 2020). Detta drag präglar Pettersens trilogi, vilket titeln på den här studien understryker. Insikten om alla folks och naturens lika värde är grundläggande för den ideologi som förs fram i *Evna*. Trots att dikotomin natur-kultur framhålls i *Råta* kan en utopisk idé om en hållbar civilisation som innefattar såväl natur som mänsklighet skönjas i trilogin. I *Evna* sammanflätas natur och kultur på ett sätt som skiljer sig från den konventionella dikotomin, och får utgöra kontrasterande ekofeministisk ideologi. Det utopiska ideal som anförs kan definieras genom begreppet *ecotopia*: "[T]he birth of a civilisation from a fusion of nature and culture in a small-scale community [...] a good society grounded in sound ecological norms and principles, and in harmony between human beings and the natural environment" (Bradford et al. 2008, s. 93, 101). I *Evna* porträtteras flickans förening med det icke-mänskliga när hennes kropp och medvetande uppgår i olika naturkonstellationer, samtidigt som hennes subjektposition kvarstår.

Det är först i slutet av trilogins avslutande del som en profetia om ett naturgrundat flickskap uttalas då Siaren tolkar korparnas

budskap: "Ravn har tatt imot deg. Deg, av alle. En basss... bastard. Halvt menskr, halvt Dreyri" (III, s. 343, 344). Det är väsentligt att det är de mytomspunna korparna, som innehar en gudomlig status i trilogin, som välsignar Hirka. Hennes förvandling föregås av en betydelseladdad episod där hon begravs levande av en av de ledande Umpiri, Skerri. Men liksom Lisbeth Salander i Stieg Larssons *Millenium*-trilogi och Beatrix Kiddo i Quentin Tarantinos *Kill Bill* gräver sig Hirka upp ur jorden och återuppstår. De är "flickor som vägrar dø", som "kryper, gräver, kravlar sig tillbaka från andra sidan och återtar makten over sitt liv" (Bränström Öhman, 2016). Hirkas icke-död innebär en symbolisk återfödelse där hon liksom en spirande planta växer fram ur jorden: "Hirka grov fingrene inn i jorda. Presset kroppen opp. Noe ga etter. Kanskje henne selv. Kanskje jorda. Hun tvang hodet opp gjennom mold. Som en plante. Nakken brant. [...] Hon var et frø. Foster i jord. Spire i et egg. Hun var kvalt. Moden. Ny" (III, s. 273). Här framträder i min läsning det ekofeministiska anslaget särskilt markant. En del av Hirka dör nere i jorden, och en "ny" flicka träder fram. Med hjälp av Siaren påbörjar hon för att rädda Kraften sin återfödelse som korp, en farlig och smärtsam process. Inget ger näring åt Kraften som död, därför förbereds krig. I skarp kontrast till sina ideal, men med syfte att så många som möjligt ska få ta del av kraften är Hirka beredd att offra folk. Hennes handling finner motstycke i djupekologin (Curry, 2013, s. 160ff). Behandlingen som ska förvandla henne till korp och kriget förändrar henne: "Hun var ikke den samme [...] Munnen var tørr som sand. Smakte blod. Hun trengte å smake blod" (III, s. 341–342). Parallellen till rovdjur och vampyr är slående i flickans törst efter blod. Fram föds en kollektivvarelse som är både Hirka och flock: "Kroppen ble revet i stykker. Hver del krøllet seg sammen. Hver del gråt. Så spredte hun ut vingene. Alle vingene. Hun var ravn. Hun var en flokk. Hun eksploderte i svart og fløy ut av

revna” (III, s. 404). Att en upplösning av det antropocentriska jaget sker och det istället skapas ett jag som inkluderar så väl mänskliga, Umpiri som djur utgör textens grundläggande ekofeministiska premisser. I samklang med Curry, som menar att metaforer som skildrar upplösningar av identiteter innebär att karaktären går vidare i sin utveckling, menar jag att kollektivet som uppstår i individen är en kraftfull ekofeministisk vision (Curry, 2013, s. 165). I denna ekofeministiska vision tar Hirka och korparna del av varandras medvetande och kroppar, samtidigt som en egen kollektivt infärgad flickröst kvarstår:

Vi er ravn.

Ravn som er. Ravn som var. Ravn som alltid vil være.

Tankene kom som drypp fra evigheten. Sannheter og løgner. Sammenhenger. Tett som regn. Stein og blod. Jord og ild. De vingelause hadde et navn for dette.

De vingelause har navn for alt.

Ravn forsto. Ravn talte alle språk. Fra alle tider. Fordi alt kom fra samme sted. Allt var ett.

Evna. (III, s. 406)

I texten är korparnas del av den kollektiva enheten kursiverad, vilket avskiljer dem från Hirkas medvetande samtidigt som de smälter samman med henne. I den ekologiska hybriden förkroppsligas så natur och mänskliga i en integrering mellan det mänskliga och det icke-mänskliga. Subjekspositioner förekommer i plural. Som ekofeministiska fungerar dessa hybrider som förkroppsliganden av multipla perspektiv (Curry, 2013, s. 181). Nu många, har Hirka tillgång till Kraften och visar därmed upp ett ekofeministiskt flickskap. Där djuret tidigare i texten framstår som en metonym för odjur, monster eller lägre stående varelse framträder nu sammanlänkningen mellan protagonist och djur som bemäktigande.

”Hon følte dem alle”. Medkänsla och ekofeministisk omsorgsetik

Ekofeminismen visar, som jag har demonstrerat, på ett återtagande av kvaliteter som är traditionellt kvinnligt kodade: empati, vårdande, omtanke, kärleksfullhet med mera (Curry, 2013, s.74 ff). Det jag ännu vill visa är hur en omsorgsetisk läsning av trilogin förnyar flickbilden i fantasy. Som en del av Kraftens kärleksfulla väsen och genom att inta subjekspositionen ”dem alle” blir Hirka ett med djuren, de stridande, barn och mödrar (III, s. 467). Det är först när hon ser på världarna ur ett empatiskt perspektiv som hon kan hela dem. Det är emellertid inte Hirka som förändrar Kraften utan hennes uppfattning om den som omformas. Hennes flickskap förankras i en ekofeministisk omsorgsetik med kollektiva förtecken. Häri ligger förnyelsen inom nordisk fantasy, som ofta har ekokritiska förtecken, som hos Siri Pettersen men också ovannämnda nordiska kvinnliga fantasyförfattare. Medkänsla och kärlek förlöser naturens magiska kraftkälla:

Hun var dem alle. Følte dem alle. [...]

[H]un var båret av Evna. Et midtpunkt i en svart virvelvind. Ravnefødt. Steinhvisker.

Odinsbarn. Hun var alt hun hadde vært, og alt hun kom til å være. Hun var Evna. Blod fra hver verden.

Vi er de første. [...]

Hun var små, små stykker av alt som hadde levd. Hun strakte på føttene til hun nådde bakken igjen. Samlet all kraft hun hadde.

Hun pulserte. Hun var et eneste stort hjerte. Dunkende. Sørgende. Selvutslettende. (III, s. 467)

I slutet av Pettersens trilogi trängs det dystopiska undan och det utopiska får företräde genom visionen av kollektiv och ekofeministisk etik. Kriget är slut och återbyggnaden av ett gemensamt samhälle i dialog med naturens krafter påbörjas. Idealet är att skapa en ny typ av hållbar civilisation i samklang med naturen. I slutet väljer Hirka att lägga ner

vapnen och avstå från ledarrollen. Men hon väljer inte att gå in i en traditionell kvinno- roll. Trots att en romantisk relation kvarstår i slutet finns grundläggande skillnader i jämförelsen med samtida engelskspråkiga ungdomsromaner där: "[T]he female protagonist only gains access to her place of agency through male-disseminated knowledge" (Day et al., 2014, s. 168). I *Ravneringene* är det istället pojken som lär sig av Hirka. Trots att korparna, tiotusentals av dem, nu trängt sig ut ur hennes kropp finns Kraften kvar. Hon är "hjemme", tillbaka på vägen, med sin kunskap att hela med naturens hjälp (III, s. 492).

Avslutning

Genom att använda de ekofeministiska begreppen omsorgsetik och ekohybrid har jag valt att uppmärksamma hur en feministisk omsorgsetik som innefattar det mänskliga och icke-mänskliga samt en kollektivistisk vision är ett nytt sätt att skildra flickskap i nordisk fantasy, genom exemplet *Ravneringene*. Resultatet av min analys är att en

berättelse som porträtterar såväl flickprotagonisten som naturen som subjekt i sin egen rätt, i ett förhållande där de är ömsesidigt sammanbundna med varandra, kan skildra ett nyskapande flickskap. Min ekofeministiska läsning blottlägger hur flickan, naturen och det icke-mänskliga länkas samman. Ekohybriden flicka/natur upprättas genom Hirkas samtida tillhörighet och utanförskap i flera världar. Initialt konstrueras Hirkas position som ett hinder, där fysiska märkörer som svanslöshet och svaghet innebär att flickan framställs som monstruös och främmande. Genom sin hybriditet ger Hirka röst åt "de andra" – flickan, den utstötta, flyktingen, den med funktionsvariation, naturen. Samtidigt är det inte självklart vem och vad som utgör det annorlunda. Hennes överskridande potential innebär emellertid en resurs som förenar världar och integrerar det mänskliga och det icke-mänskliga. Ekohybriden symboliserar därmed en kroppslig sammansmältning med naturen och befäster den liminala identiteten.

Noter

- 1 Hirkas tillhörighet och utanförskap i flera världar kan uttryckas med termen *mellanförskap*, identitet belägen mellan utanförskap och innanförskap (Jagne-Soreaus, 2018).
- 2 Se t.ex. Fokin-Holmberg (2005), där jag diskuterar kvinnlig initiation i fantasygenren.
- 3 Jag definierar fantasy som en text som har en magisk dimension, förutsätter en övernaturlig tolkning, där det magiska inte kan ske i en realistisk skildring, men har en realistisk förankring. Jag diskuterar här fantasy som en genre, och hur andra genrer omformerar denna, väl medveten om att fantasy kan betraktas som ett modus (se t.ex. Mendlehsen, 2008)
- 4 Jmf förberedelsen av Hirka (III, s. 151–152) med den av Katniss inför Hungerspelen i Suzanne Collins *The Hunger Games* (2008, s. 75), där en nästan identisk scen förekommer.

Referenser

- Bakker, K. & Bridge, G. (2006). Material Worlds? Resource Geographies and the 'Matter of Nature'. *Progress in Human Geography* 30(1), 5–27.
- Bradford, C., Mallan K., Stephens J. & McCallum, R. (2008). *New World Orders in Contemporary Children's Literature. Utopian Transformations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bränström Öhman, A. (2016, 10.4). Varför vägrar flickan dö? *Yle*. Hämtat från <https://svenska.yle.fi/artikel/2016/04/10/varfor-vagr-ar-flickan-do>
- Butler, J. (1993). *Bodies that Matter. On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Collins, S. (2008). *The Hunger Games*. London: Scholastic.

- Curry, A. (2013). *Environmental Crisis in Young Adult Fiction. A Poetics of Earth*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Curry, A. (2010). The pale trees shook, although no wind blew, and it seemed to Tristan that they shook in anger. "Blind space" and ecofeminism in a post-colonial reading of Neil Gaiman and Charles Vess's graphic novel *Stardust* (1998). *Barnboken* 33(2), 19–33.
- Day, S., Green-Barteet, M. & Montz, A. (2014). Introduction. From "New Woman" to "Future Girl". The Roots and the Rise of the Female Protagonist in Contemporary Young Adult Dystopias. I S. Day, M. Green-Barteet & A. Montz (Red.), *Female Rebellion in Young Adult Fiction* (s. 1–14). London: Routledge.
- Fokin-Holmberg, R. (2005). *En resa till medvetenhet. Lyras initiation i Philip Pullmans His Dark Materials*. Litteraturvetenskapliga institutionen, meddelanden nr 32, Åbo: Åbo Akademi.
- Frih, A-K. & Söderberg, E. (2011). Inledning. I Frih, A-K. & E. Söderberg (Red.), *En bok om flickor och flickforskning* (s. 9–33). Lund: Studentlitteratur.
- Gaard, G. (2009). Children's Environmental Literature. From Ecocriticism to Ecopedagogy. *Neohelicon* 36, 321–334.
- Gaard, G. (2010). New Directions for Ecofeminism. Toward a More Feminist Ecocriticism. *ISLE* 17.4.2010, 643-65.
- Goga, N., Guanio-Uluru, L., Hallås, B.O., Nyrnes, A. (Red.) (2018). *Ecocritical Perspectives on Children's Texts and Cultures. Nordic Dialogues*. Cham: Springer Nature.
- Goga, N. & Guanio-Uluru, L. (2019). Ecocritical Perspectives on Nordic Children's and Young Adult Literature. *BLFT* 10 (1).
- Houriham, Margery (1997). *Deconstructing the Hero. Literary Theory and Children's Literature*. London: Routledge.
- Hübber, K. (2013). Animals and the unspoken. Intertwined lives in Martha Sandwall Bergström's Kulla-Gulla series. *Barnboken* 36, 1-15.
- Jagne-Soreaus, M. (2018). Halvt norsk, äkta utlänning. Maria Navarro Skaranger ur ett postnationellt perspektiv. *Edda* 105 (1), 9-29.
- Mendlesohn, F. (2008). *Rhetorics of Fantasy*. Middletown: Wesleyan UP.
- Nilsson Skåve, Å. (2015). När det tar slut och börjar om igen. Ekokritiska perspektiv på Stefan Castas ungdomsdystopier. *Barnboken* 38, 1–13.
- Plumwood, V. (1992). Ecosocial feminism as a general theory of oppression. I C. Merchant (Red.), *Ecology* (s. 223–35). Amherst: Prometheus.
- SBI. (2020). *Bokprovning 2020*. Hämtat från <https://www.barnboksinstitutet.se/bokprovning/bokprovning2020/>
- Schultz, S.L. (2007). Förord. I S.L. Schultz (Red.), *Ekokritik. Naturen i litteraturen* (s. x-xi). Uppsala: Cemus skriftserie 1.
- Österlund, M., Söderberg, E. & Formark, B. (2013). Litteratur och konst som flickforskningens teoretiska språngbräda. I E. Söderberg, M. Österlund & B. Formark (Red.), *Flicktion. Perspektiv på flickan i fiktionen* (s. 11–25). Malmö: Universus Academic Press.